

Nr 63.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka; given Stockholms slott den 7 februari 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 februari 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge fråga om anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka samt anför härom följande:

Vissa delar av Uppsala domkyrka ha befunnits vara i sådant skick, att omedelbara skyddsåtgärder varit erforderliga i avbidan på en mer genomgripande restaurering. Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 24 september 1937 ha särskilda sakkunniga av min företrädare i ämbetet tillkallats för utredning rörande frågan om domkyrkans restaurering. Vidare ha vid olika tillfällen anslag anvisats för bekostande av erforderliga skyddsåtgärder.

Genom beslut den 18 mars 1938 medgav Kungl. Maj:t sålunda, att erforderliga skyddsåtgärder å domkyrkans ytterdelar (pinakler, fialer

m. m.) finge utföras i huvudsaklig överensstämmelse med ett av domkapitlet i Uppsala framlagt förslag samt att kostnaderna för dessa åtgärder finge intill ett belopp av högst 35,000 kronor förskottsvis gäldas ur domkyrkans egen kassa. Dessa arbeten voro slutförda den 1 juni 1938 och hade dragit en kostnad av 23,343 kronor 76 öre. Vidare medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 8 juli 1938, att ytterligare skyddsåtgärder av liknande slag finge utföras under förutsättning att för åtgärdernas utförande erforderliga förslagsritningar underställdes byggnadsstyrelsen för prövning. För ändamålet anvisades högst 60,000 kronor, att utgå från förslagsanslaget till oförutsedda utgifter. Slutligen medgav 1939 års urtima riksdag (skrivelse nr 99) med bifall till ett i propositionen nr 88 framställt förslag, att för vissa till 167,100 kronor beräknade skyddsarbeten (omfattade huvudsakligen arbeten å kontreforbetäckningar, rivning av tourelltorn och vattenutkastare, rensning av murfogar samt arbeten å domkyrkans övre murförsträvningssystem jämte anslutande byggnadspartier) ävensom för vissa av nämnda sakkunniga utförda undersökningar och arbeten finge av förslagsanslaget till oförutsedda utgifter tagas i anspråk högst 189,600 kronor. Därvid förutsattes, att frågan om den slutliga fördelningen mellan staten, domkyrkan och domkyrkoförsamlingen av kostnaderna för domkyrkans iståndsättande skulle bedömas på grundval av den utredning, som komme att framläggas av de sakkunniga.

I ett den 14 november 1940 avgivet betänkande ha de sakkunniga framlagt förslag till restaurering av domkyrkan. Remissbehandlingen av detta betänkande har ännu icke kunnat slutföras.

I skrivelse den 11 december 1940 har *domkapitlet* erinrat, att domkapitlet anbefallts avgiva utlåtande över de sakkunnigas förslag. Då ärendet finge anses vara av synnerligen omfattande och svårbedömbart natur, funne sig domkapitlet behöva en ej alltför sparsamt tillmätt tid för att kunna yttra sig över förslaget i dess helhet. Domkapitlet hade för avsikt att i ärendet inhämta domkyrkoförsamlingens mening i avsikt bland annat att få klarlagt i vilken utsträckning församlingen skäligen borde och kunde väntas bidra till de betydande kostnader, som en restaurering komme att draga.

Då emellertid vissa byggnadsdelar för närvarande befunne sig i ett så utomordentligt skröpligt skick, att ett omedelbart ingripande vore alldeles ofrånkomligt, ifall man nämligen ville undvika att utsätta människor och byggnadsverket självt för de största risker, ville domkapitlet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till 1941 års riksdag avlåta proposition om anvisande av 200,000 kronor för utförande under år 1941 av vissa arbeten å domkyrkan. Dessa arbeten gällde väsentligen ersättande av det ovanför södra sidoskeppstaken befintliga strävsystemet med ett

annat, i huvudsaklig anslutning till det av de sakkunniga framlagda, av professorn Ragnar Östberg utarbetade förslaget.

Sedermera har domkapitlet i särskild skrivelse framlagt vissa kostnadsberäkningar.

Yttranden över domkapitlets framställning ha avgivits av *riksantikvarieämbetet* och *byggnadsstyrelsen*.

Av handlingarna i ärendet inhämtas.

Domkapitlet. Domkapitlet, som i egenskap av domkyrkans rättslige målsman vore djupt medvetet om sitt ansvar för byggnadsverkets bestånd, funne det vara en av förhållandenas makt framtvungen nödvändighet att ur det omfattande förslaget till restaurering av domkyrkans exteriör bryta ut frågan om ombyggnad av de i sitt nuvarande tillstånd högeligen riskfyllda strävbågarna ovan sidoskeppen. Denna fråga medgäve, sådant som läget faktiskt vore, intet uppskov för ytterligare överläggningar eller för eventuellt utarbetande av andra förslag. De olycksbådande hastigt förvittrande strävbågarna måste med det snaraste avlägsnas. Men det räckte ej enbart med en rivning av dessa. Den tekniska sakkunskapen hade med bestämdhet gjort gällande, att från statisk synpunkt en ersättning för det rivna strävsystemet vore ofrånkomligen nödvändig. En ren förnyelse av det Zetterwallska försträvningssystemet funne domkapitlet av konstruktiva, ekonomiska, historiska och estetiska skäl ej rimligen kunna ifrågakomma. Domkapitlet ansåge däremot, att ett av professorn Östberg, i samarbete med professorn Henrik Kreüger, konstruerat nytt strävmursystem, vilket efter domkapitlets tillstånd på prov redan utförts beträffande korets fyra östligaste strävor, förtjänade att anbefallas, detta framförallt ur konstruktiv och ekonomisk synpunkt, men ock på grund av dess historiska anknytning till den gestalt, vari domkyrkan framträtt under inemot 200 år, samt på grund av dess framhävande av byggnadskroppens monumentalitet. En viss möjlighet till att vidtaga mindre modifikationer, om sådana skulle befinnas tjänliga, syntes emellertid böra lämnas öppen.

Det torde vara i hög grad ekonomiskt — men ock ur andra synpunkter mycket angeläget — att, i samband med detta arbetes utförande, jämväl den kleristoriemuren krönande blindarkaden av cement finge utbytas mot en ny tegelfris och att omfogning samt annan nödig murbehandling av kleristoriemuren finge verkställas, allt i överensstämmelse med professorn Östbergs och de sakkunnigas förslag. Motsvarande arbete hade redan, med ett enligt domkapitlets mening utomordentligt lyckosamt resultat, verkställts beträffande korets östliga del, i samband med därvarande strävsystems omgestaltning. Genom att utföra nämnda arbete på samma gång som det därmed på det närmaste sammanhörande förnyelseverket beträffande strävsystemet, skulle man vinna, att nya ställningar ej behövde vidare resas för arbete ovan sidoskeppstaken.

Kostnaderna för arbetena skulle kunna fördelas på två kalenderår. Under kalenderåret 1941 borde arbetena å södra sidan utföras, eftersom strävsystemet å denna sida befunne sig i det mest bristfälliga skicket. Under kalenderåret 1942 borde motsvarande arbeten å den norra sidan komma till utförande. För vardera av dessa båda år torde en summa av i runt tal 200,000 kronor — under förutsättning av ungefärligen samma arbets- och materialpriser som för närvarande — vara behövlig.

Med ett dylikt anslag skulle det vara möjligt att hålla den arbetsstyrka, som nu sedan ett par år varit sysselsatt med liknande arbete å domkyrkan, i kontinuerlig verksamhet. Dessa arbetare jämte förman — anställda hos byggnadsfirman Anders Diös, Uppsala — vilka av de fackmän, som följt bygget, fått vitsord om synnerlig kompetens och duglighet, vore nu mycket vana vid arbete av just ifrågavarande art och torde därför på goda grunder kunna väntas utföra detsamma både bättre och billigare än nytt folk. Det syntes därför domkapitlet synnerligen önskvärt, om nödiga medel kunde ställas till förfogande i så god tid, att ett ombyte av folk och förman ej bleve nödigt. Ifrågavarande arbetes säregna art gjorde det omöjligt eller i varje fall riskabelt och oekonomiskt att, såsom i de flesta andra fall vore lämpligt, infordra anbud från olika, kompetenta byggmästare, för att sedan överlämna arbetets utförande till den lägstbjudande.

I sin senare skrivelse har domkapitlet framhållit, att kostnaderna för en ombyggnad av strävsystemet ovan sidoskeppstaken på domkyrkans södra fasad samt övre gesimsen å kleristoriemuren, likaledes å kyrkans södra sida, jämte behövt fogningsarbete å denna mur av byggnadsfirman Anders Diös beräknats till sammanlagt 170,690 kronor. Härtill komme kostnaden för behövt arbetsledare-kontrollant med 6,000 kronor för år.

På grund av att icke förutsedda åtgärder måst vidtagas och avsevärda prisstegringar i vissa fall inträtt, hade det tyvärr ej visat sig möjligt att, med det tidigare anvisade beloppet av 167,100 kronor, fullständigt utföra alla de arbeten, som avsetts. Kostnaden för dessa resterande arbeten uppginge till ett sammanlagt belopp av 20,510 kronor. De allra nödvändigaste av dessa arbeten vore rivning av återstående kontrefortavtäckningar samt nedtagning av de återstående vattenutkastarna. Mycket önskvärt vore ock, att fogrensningsarbetet måtte få slutföras. Däremot funne domkapitlet, att med det tilltänkta arbetet å den nedre betonggesimsen å korets östligaste del, kostnadsberäknat till 8,000 kronor, skulle kunna ännu någon tid anstå. Domkapitlet såge sig sålunda för nämnda restarbetens utförande böra anhålla om anvisande av ett belopp av 12,510 kronor.

Härtill borde läggas en säkerhetsmarginal, för visso i allra knappaste laget, av 10,800 kronor. Inalles erfordrades alltså ett anslag av 200,000 kronor under år 1941.

Riksantikvarieämbetet. Det nya strävsystem, som föreslagits, vore avsett att utföras i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som inginge i ett stort restaureringsprojekt, som utarbetats av professorn Ragnar Östberg och som framlagts av domkyrkokommittén. I samband med utarbetande av sagda restaureringsprojekt hade å domkyrkans korparti fyra av de östligaste strävorna ombyggt efter de östbergska ritningarna för att klart åskådliggöra förslagets innebörd på denna viktiga punkt och därigenom möjliggöra en noggrann prövning av detsamma. Ombyggnaden av de ifrågavarande fyra strävorna vore emellertid icke helt genomförd. Vidare hade den för bedömande av de föreslagna strävornas arkitektoniska samverkan med det övriga murverket så viktiga behandlingen av kapellkransens taklist icke tagits under arbete; i domkapitlets framställning hade en för detta ändamål avsedd anslagspost icke medtagits. Det föreslagna nya strävsystemets arkitektoniska ut-

formning hade till följd av angivna förhållanden ännu ej kunnat underkastas någon prövning av byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet liksom ej heller det framlagda förslaget i övrigt. En dylik granskning från myndigheternas sida erfordrade givetvis en betydligt rikligare tidsfrist än den, som kunnat lämnas för bedömning av den nu föreliggande särskilda anslagsfrågan.

Emellertid vore behovet av omedelbara åtgärder för ersättande av det nuvarande strävsystemet över domkyrkans södra sidoskepp klart ådagalagt, varför riksantikvarieämbetet ansåge sig böra tillstyrka utverkande av det för detta arbetes utförande nödvändiga anslaget redan av 1941 års riksdag. Ämbetet förutsatte därvid, att den arkitektoniska utformningen av det nya strävsystemet skulle bli föremål för en ingående prövning genom byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet, innan det med anslaget avsedda byggnadsarbetet komme till utförande. För ett dylikt bedömning av det föreslagna strävsystemets verkan vore det emellertid nödvändigt, att även kapellkransens taklist gjordes till föremål för försöksbehandling i samband med de redan utförda strävorna å koret. För detta ändamål erfordrades 8,000 kronor, med vilket belopp den av domkapitlet begärda anslagssumman sålunda borde ökas.

Byggnadsstyrelsen. I likhet med riksantikvarieämbetet hade byggnadsstyrelsen icke funnit det möjligt att i restaureringsfrågans nuvarande läge taga slutlig ställning till spørsmålet om den arkitektoniska utformningen av nya strävbågar över domkyrkans sidoskepp. Då det emellertid på grund av de nuvarande strävbågarnas synnerligen bristfälliga beskaffenhet måste anses nödvändigt, att åtgärder snarast vidtoges för bågarnas ombyggnad, syntes det styrelsen påkallat, att anslag för ändamålet anvisades för nästa budgetår. Jämväl styrelsen förutsatte, att utformningen av det nya strävsystemet skulle bli föremål för en ingående prövning genom styrelsen och ämbetet, innan arbetet komme till utförande. Vidare biträdde riksantikvarieämbetets förslag, att ett belopp av 8,000 kronor ställdes till förfogande för komplettering av hittills utförd provmurning. Styrelsen tillstyrkte därför, att anslagsbeloppet i dess helhet bestämdes till 208,000 kronor.

Det hade givetvis varit önskvärt, om ställning till frågan om den arkitektoniska utformningen av nya strävbågar över domkyrkans sidoskepp kunnat tagas i samband med ståndpunktstagande till restaureringsfrågan i dess helhet. Den verkställda undersökningen har emellertid visat, att förstörelsen av de nuvarande strävbågarna ovan sidoskeppen är så långt framskriden, att ett uppskov med restaureringen i denna del icke är tillräddlig, i all synnerhet som det under nuvarande förhållanden torde vara ovisst, när den av allt att döma omfattande restaureringen av domkyrkan kan komma till utförande. Det av domkapitlet nu framlagda restaureringsförslaget omfattar, förutom vissa smärre restarbeten, vilka icke kunnat utföras medelst de av 1939 års urtima riksdag anvisade medlen, huvudsakligen rivning av det nuvarande strävsystemet ovan södra sidoskeppstaken och dess ersättande med ett av de sakkunniga förordat, av professorn Ragnar Östberg utarbetat förslag. Kost-

Departementschefen.

naderna för samtliga dessa arbeten ha beräknats till 200,000 kronor. Riksantikvarieämbetet och byggnadsstyrelsen ha emellertid på anförda skäl ansett, att restaureringsprogrammet bör utvidgas att omfatta även försöksbehandling av kapellkransens taklist. Kostnaderna skulle härigenom stiga med 8,000 kronor. Vidare ha nämnda myndigheter förutsett, att den arkitektoniska utformningen av det nya strävsystemet bleve föremål för en ingående prövning, innan arbetena komme till utförande. Jag delar denna uppfattning och har intet att erinra mot de föreliggande kostnadsberäkningarna. Det för ifrågakarande arbeten erforderliga beloppet uppskattar jag således till 208,000 kronor. Det synes lämpligt, att vid nämnda omprövning även domkyrkoförsamlingen erhåller tillfälle giva sin mening tillkänna.

Med hänsyn till arbetenas brådskande natur förordar jag, att nämnda belopp upptages på tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Jag har förvissat mig om att de ytterligare överväganden, som enligt vad nyss sagts äro erforderliga, icke skola nämnvärt försena arbetenas igångsättande. Då arbetena böra utföras med det allra snaraste, torde anslagsmedlen ej böra bindas av särskilda, av arbetslöshetsläget motiverade villkor. Vad av domkapitlet anförts ger vid handen, att det är mest ändamålsenligt, att arbetena ej utbjudas på entreprenad utan utföras i samma ordning som de hittills beslutade. Frågan om fördelningen av de nu ifrågakarande kostnaderna mellan staten och de för domkyrkan eljest ansvariga torde icke böra nu avgöras utan upptagas i samband med prövningen av frågan om medelsanvisning till de ytterligare restaureringsarbeten, som prövas vara erforderliga. På sistnämnda fråga anser jag mig icke böra i detta sammanhang ingå.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under åttonde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 208,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. A. Ekbom.